

Co to jest pompa ciepła?

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja](#)
- [Film samouczek](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Co to jest pompa ciepła?

Źródło: dostępny w internecie: <https://pixabay.com/pl/photos/niemcy-bocholt-w%c5%82%c3%b3kienniczny-muzeum-1349742/> [dostęp 11.06.2022], domena publiczna.

Czy to nie ciekawe ?

Czy wiesz, że zimą, gdy temperatura powietrza często spada poniżej zera, temperatura gruntu na głębokości 1,5 m wynosi od 2°C do 5°C? Dzięki pompom ciepła energię zgromadzoną w gruncie można wykorzystać do ogrzania budynków mieszkalnych. Jak to możliwe, że pompa ciepła przenosi energię z zimnego miejsca do wnętrza domu, ogrzewając pomieszczenia do przyjemnych 24°C? W jaki sposób się to dzieje, dowiesz się z tego e-materiału.

Fot. a. Szczęśliwy kot mieszkający z właścicielami w energooszczędnym domu z pompą ciepła.

Źródło: dostępny w internecie: <https://www.istockphoto.com/pl/zdjęcie/futrzany-pasiasty-kot-le%5BC%4%85cy-na-ciep%5%82ych-podp%3%B3rkach-ch%5%82odnicy-gm1050340000-280862550> [dostęp 10.02.2020].

Twoje cele

- poznasz zasadę działania pompy ciepła,
- dowiesz się, jakie procesy termodynamiczne są podstawą działania pompy ciepła,
- zrozumiesz, dlaczego pompa ciepła wymaga zasilania energią elektryczną,
- zdefiniujesz współczynnik wydajności pompy ciepła.

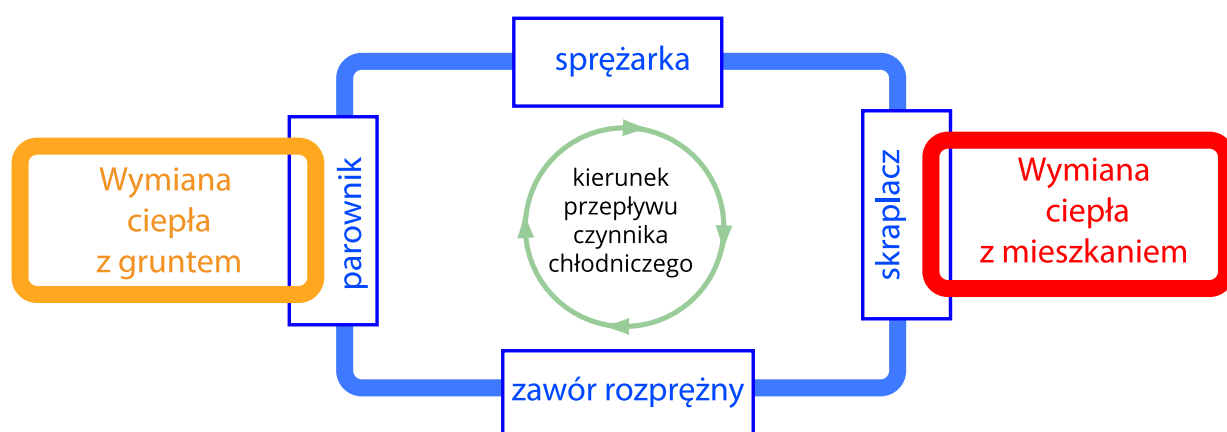
Przeczytaj

Warto przeczytać

Pompa ciepła działa na takiej samej zasadzie, jak lodówka: ciepło jest przenoszone od miejsca o niższej temperaturze do miejsca o wyższej temperaturze. Oczywiście jest to możliwe, gdy urządzenie to jest stale zasilane energią.

Przyjrzyjmy się schematowi instalacji pompy ciepłej przedstawionemu na Rys. 1. Składa się on z trzech niezależnych obiegów:

1. obiegu dolnego źródła,
2. obiegu górnego źródła,
3. obiegu pompy ciepła.

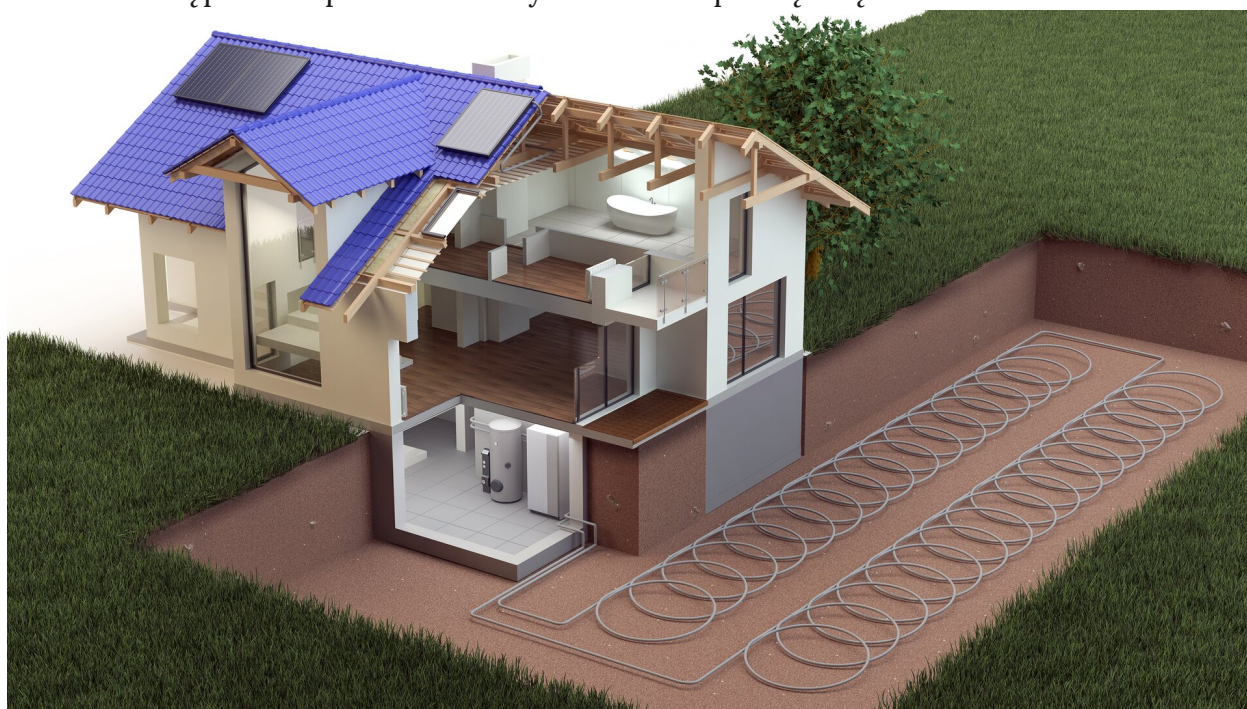
Rys. 1. Schemat instalacji pompy ciepłej

Źródło: Politechnika Warszawska, Wydział Fizyki, licencja: CC BY 4.0.

Obieg dolnego źródła, zaznaczony na Rys. 1. kolorem pomarańczowym, stanowią zakopane pod ziemią rury, w których krąży niezamarzająca ciecz, zwykle glikol (zob. Rys. 2.). To tutaj pobierane jest ciepło, które jest dostarczane do umieszczonej w domu pompy ciepła. Grunt jest dobrym źródłem ciepła, ponieważ w ciągu całego roku ma dosyć stabilną temperaturę. W lipcu wynosi ona około 8°C. W październiku, kiedy rozpoczyna się grzanie domu, około 10°C. Ilość energii zgromadzonej w gruncie jest tak duża, że z łatwością wystarcza na cały sezon grzewczy. Pobieranie ciepła przez glikol jest możliwe, ponieważ ma on niższą temperaturę niż grunt, co zostanie wyjaśnione niżej.

Obieg górnego źródła, zaznaczony na Rys. 1. kolorem czerwonym, stanowi instalacja centralnego ogrzewania, w której krąży woda zasilająca kaloryfery budynku.

Najważniejszą częścią omawianej instalacji jest **obieg pompy ciepła**, widoczny w centralnej części Rys. 1., zaznaczony kolorem niebieskim. W tym obiegu czynnikiem chłodniczym jest ciecz, która charakteryzuje się niską temperaturą wrzenia (np. substancja o nazwie R407C ma temperaturę wrzenia $-43,3\text{ }^{\circ}\text{C}$ pod ciśnieniem 1 atm.). Cykl termodynamiczny pompy ciepła rozpoczyna się w parowniku. To tutaj odbierane jest ciepło pochodzące z gruntu, które zużywane jest w procesie **parowania** czynnika roboczego. Glikol z obiegu dolnego źródła, który oddał ciepło, obniżając w ten sposób swoją temperaturę, wraca pod ziemię i może znów pobierać ciepło od gruntu. Powstałe w parowniku pary mają dość niską temperaturę (kilka stopni powyżej 0°C) i niewielkie ciśnienie. Pary te są kierowane do sprężarki, zasilanej energią elektryczną. W sprężarce para zostaje szybko sprężona, co skutkuje zwiększeniem jej temperatury. Kolejnym elementem obiegu, do którego trafia para, jest wymiennik ciepła zwany skraplaczem, powiązany z obiegiem górnego źródła. Gorąca i sprężona para oddaje tu energię cieplną, co powoduje jej **skroplenie**. Ciepło odbiera woda w instalacji centralnego ogrzewania, w wyniku czego jej temperatura zwiększa się i za pomocą pompy może być rozprowadzona do grzejników. Czynnik roboczy w postaci cieczy, gdy opuszcza skraplacz, jest zbyt gorący, aby mógł odebrać w parowniku ciepło pochodzące z ziemi. Z tego powodu jest on kierowany do zaworu rozprężnego, gdzie gwałtownie zmniejsza się jego ciśnienie i temperatura. Ochłodzona w wyniku rozprężania ciecz trafia następnie do parownika i cykl może rozpocząć się od nowa.

Rys. 2. Obieg dolnego źródła pobierający ciepło z gruntu.

Źródło: dostępny w internecie: <https://www.istockphoto.com/pl/zdjęcie/pompa-ciepła-C5%82a-C5%BAr%C3%B3d%C5%82o-gruntu-gm1069714270-286161813> [dostęp 10.02.2020], iStockphoto, tylko do użytku edukacyjnego na zpe.gov.pl.

Jak wynika z powyższego opisu, pompa ciepła potrzebuje zasilania. Najwięcej energii elektrycznej potrzebne jest do zasilania sprężarki, która zwiększa temperaturę czynnika chłodzącego. Energię elektryczną zużywają też pompy wymuszające ruch cieczy w obiegach dolnego i górnego źródła.

Ważnym parametrem pomp ciepła jest **współczynnik wydajności**, w skrócie COP (*ang.: coefficient of performance*). Jest on zdefiniowany jako stosunek ilości ciepła dostarczanego przez pompę do budynku do ilości zużytej w tym celu energii elektrycznej:

$$COP = \frac{Q_s}{W},$$

gdzie Q_s to ciepło oddane w skraplaczu, a W – energia elektryczna pobrana przez pompę. Maksymalny współczynnik wydajności zależy od różnicy temperatur górnego i dolnego źródła ciepła:

$$COP = \frac{T_s}{T_s - T_p},$$

gdzie T_s to temperatura w skraplaczu (tj. wody w kaloryferach), a T_p – temperatura w parowniku (tj. temperatura gruntu). Obie temperatury wyrażone są w skali Kelvina. Im mniejsza różnica temperatur między obiegiem górnego i dolnego źródła, tym większa wydajność. Współczynnik wydajności pomp ciepła osiąga wartości z zakresu od 3 do 4 (tj. od 300% do 400%). Oznacza to, że pompa dostarcza do budynku 3 – 4 kWh ciepła na każdy pobrany 1 kWh energii elektrycznej.

Nie ma większego sensu bezpośrednio porównywanie tej wielkości ze sprawnością np. grzejnika elektrycznego, gdzie 100% energii elektrycznej przechodzi w ciepło i z góry wiadomo, że wynik ten nie jest zależny od jakiegokolwiek temperatury (docelowej osiągananej w domu, zewnętrznej, gruntu pod domem itp.).

Słowniczek

Kilowatogodzina (kWh)

(*ang.: kilowatt-hour*) jednostka pracy, energii oraz ciepła. 1 kWh odpowiada ilości energii, jaką zużywa przez godzinę urządzenie o mocy 1000 watów, czyli jednego kilowata (kW).

Moc grzewcza grzejnika

(*ang.: radiator heating power*) energia cieplna oddawana przez grzejnik w ciągu 1 sekundy.

Parowanie

(*ang.: evaporation*) zmiana stanu skupienia substancji z ciekłego na gazowy. Podczas parowania substancja pobiera ciepło.

Skraplanie

(*ang.: condensation*) zmiana stanu skupienia substancji z gazowego na ciekły. Podczas parowania substancja oddaje ciepło.

Animacja

Pompa ciepła - podstawy działania

Prześledź poszczególne etapy działania pompy ciepła. Zwróć uwagę na specyfikę transportu energii wewnętrznej - inną w każdym etapie - od miejsca jej pobrania do miejsca jej wykorzystania. Zauważ także formę, w jakiej ta energia jest transportowana w poszczególnych obiegach.

Wystąpił błąd

Polecenie 2

W obiegu pierwszym instalacji energia jest transportowana od otoczenia do wymiennika ciepła zwanego parownikiem, w drugim od parownika do kolejnego wymiennika zwanego skraplaczem, a w trzecim od skraplacza do wnętrza domu. W każdym obiegu krąży inna substancja robocza.

Polecenie 3

Film samouczek

Substancja robocza w pompie ciepłej - termodynamiczny cykl pracy w drugim obiegu

Aby lepiej zrozumieć zagadnienia poruszane w tym filmie, przypomnij sobie...

- Trzy obiegi materii, składające się na pracę pompy ciepła. W tym celu wróć do sekcji „Przeczytaj” lub przejrzyj animację schematycznie przedstawiającą tę pracę.
- Podstawowe cechy przemian gazowych: izobarycznej, izotermicznej i adiabatycznej. W tym celu zajrzyj do odpowiednich e-materiałów.

Kluczową rolę w pracy pompy ciepła odgrywa substancja robocza w drugim jej obiegu. Obejrzyj film samouczek, w którym przedstawiono termodynamiczny cykl przemian, jakim musi być poddana ta substancja oraz uwarunkowania związane z jej doбором.

Polecenie 1

Wystąpił błąd

Źródło: Politechnika Warszawska, Wydział Fizyki, licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 2

Polecenie 3

Co może się stać z pompą ciepłą, jeśli - czysto hipotetycznie - spadłaby temperatura gruntu?

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Pompa ciepła utrzymuje stałą temperaturę wody w kaloryferach na poziomie 40°C. Pewnego dnia w październiku średnia temperatura gruntu, skąd pobierane jest ciepło, wynosiła 7°C, a innego dnia w lutym 2°C. Którego dnia pompa zużyła więcej energii elektrycznej? Odpowiedź uzasadnij.

Ćwiczenie 7

Ćwiczenie 8

Dla nauczyciela

Konspekt (scenariusz) lekcji

Imię i nazwisko autora:	Krystyna Wosińska
Przedmiot:	Fizyka
Temat zajęć:	Co to jest pompa ciepła?
Grupa docelowa:	III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony
Podstawa programowa:	<p>Cele kształcenia – wymagania ogólne</p> <p>II. Rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem praw i zależności fizycznych.</p> <p>Zakres rozszerzony</p> <p>Treści nauczania – wymagania szczegółowe</p> <p>I. Wymagania przekrojowe. Uczeń:</p> <p>1) przedstawia jednostki wielkości fizycznych, opisuje ich związki z jednostkami podstawowymi; przelicza wielokrotności i podwielokrotności;</p> <p>4) przeprowadza obliczenia liczbowe posługując się kalkulatorem;</p> <p>VI. Termodynamika. Uczeń:</p> <p>15) analizuje przepływ energii w postaci ciepła i pracy mechanicznej w silnikach i pompach ciepłych;</p>
Kształtowane kompetencje kluczowe:	<p>Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE z 2018 r.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji, • kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii, • kompetencje cyfrowe, • kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,

Cele operacyjne:	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. wyjaśnia zasadę działania pompy ciepła, 2. identyfikuje procesy, jakim poddawany jest czynnik chłodzący w pompie ciepłej, 3. wyjaśnia, dlaczego pompa ciepła wymaga zasilania energią elektryczną. 4. definiuje współczynnik wydajności pompy ciepła i stosuje tę definicję w rzeczywistych sytuacjach.
Strategie nauczania:	strategia eksperymentalno-obszernyjna (dostrzeganie i definiowanie problemów)
Metody nauczania:	wykład informacyjny, pokaz multimedialny.
Formy zajęć:	praca w grupach; praca indywidualna.
Środki dydaktyczne:	komputer z rzutnikiem lub tablety do dyspozycji każdego ucznia.
Materiały pomocnicze:	e-materiały „Co to jest silnik cieplny?“, „Analizujemy przepływ energii w postaci ciepła i pracy mechanicznej w silnikach i pompach cieplnych.“, „ Jak zanalizować cykle termodynamiczne? ”
PRZEBIEG LEKCJI	
Faza wprowadzająca:	
<ul style="list-style-type: none"> • Wprowadzenie zgodnie z treścią w części „Czy to nie ciekawe?” • Odwołanie do wiedzy uczniów o naturalnym przepływie ciepła od miejsca o wyższej temperaturze do miejsca o niższej temperaturze. 	
Faza realizacyjna:	
<p>Nauczyciel wyjaśnia zasadę działania pompy ciepła, pokazując omawiane elementy na wyświetlonym schemacie pompy. Wyjaśnia zjawiska zachodzące w obiegu dolnym źródła pompy, podkreślając, że pobranie ciepła przez ciecz może się odbywać z powodu niższej temperatury cieczy niż otoczenia. Następnie omawia zjawiska w obiegu pompy: parowanie z pobieraniem ciepła, sprężanie, skraplanie z oddawaniem ciepła do instalacji centralnego ogrzewania i na koniec rozprężanie w celu zamknięcia cyklu termodynamicznego. W trakcie wykładu nauczyciel zadaje uczniom pytania, sprawdzając stopień przyswojenia wiedzy.</p> <p>Uczniowie oglądają samouczek i w grupach rozwiązują zadanie 5 z zestawu ćwiczeń.</p>	
Faza podsumowująca:	
Uczniowie w grupach rozwiązują zadanie 8 z zestawu ćwiczeń.	

Praca domowa:

Zadania 1 - 4 z zestawu ćwiczeń, oraz do wyboru 1 z pozostałych zadań.

**Wskazówki
metodyczne opisujące
różne zastosowania
danego multimedium:**

Multimedium bazowe może być wykorzystane przez uczniów po lekcji do powtórzenia i utrwalenia materiału.

Można też polecić uczniom obejrzenie filmu przed lekcją i zapisanie, co jest niezrozumiałe, by potem w trakcie lekcji bardziej skupić się tych zagadnieniach.